

KARSAI KRISZTINA*

Büntetőjogi alapelvek az európai integrációban

I. Bevezetés és köszöntés

Sok más szakmától és hivatástól eltérően az egyetemi életúton, a tudományos pályán nincs jól látható pillanata a mestertől való elválásnak. A doktori fokozat megszerzése bizonyosan nem ilyen, hiszen, ha van lehetőség közös munkára és közös kutatásokra, a mester és tanítvány viszonya nem oldódik fel a dolgok természetéből fakadóan. A habilitáció sem tekinthető tisztán ennek, hiszen bár a jelölt a tanári habitusáról és kvalitásairól önállóan és saját jogán tesz olyankor tanúbizonyságot, mégis a mester hatása sokszor nem függetleníthető a jelölttől, ismételten csak a dolgok természetes rendje szerint. Talán az akadémiai doktori fokozat megszerzése lesz az a pillanat, amikor az elválás teljessé válik és véglegessé? Az én tudományos pályafutásomban is lassan elérkezik ez a pillanat,¹ de nem vagyok abban biztos, hogy az elválás valaha teljessé és véglegessé válhat – Nagy Ferenc mindig a mesterem marad. Éppen emiatt köszöntésként ajánlom az ünnepeltnek e tanulmányt, amellyel azt a tudományos munkát mutatom be, amely az akadémiai doktori értekezésem megírásához vezetett és amely – az értő olvasók számára mindenképp felismerhetően – a mester hatását magán viseli, amire én magam is büszke vagyok.

II. Jogtudomány és európai integráció

Az európai integrációban az elmúlt húsz évben a legdinamikusabban fejlődő politika a legtágabb értelemben vett igazságügyi együttműködés témaköre volt, ezen belül mind a polgári ügyekben,² mind a büntetőügyekben való együttműködés („európai büntetőjogi integráció” vagy „európai büntetőjog”) körében olyan újszerű, „forradalmi” jogintézmények születtek, amelyek messze meghaladták a jogászok, s különösen a büntetőjogászok elképzeléseit. Ez az evolúció azonban a kezdetekben nem büntetőjogi kodifikációs – értsd

---

* egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem

¹ 2017. június 7-én védtem meg akadémiai doktori értekezésemet, az eljárás még folyamatban van.

² KENGYEL MIKLÓS: *Magyarország tíz éve az Európai Unió polgári igazságügyi együttműködésében*. Magyar Jog 2014/5, 257–267. pp. KENGYEL MIKLÓS – HARSÁGI VIKTÓRIA: *Európai polgári eljárásjog*. Osiris, 2009.; Kengyel a téma hazai bibliográfiáját is összeállította (2014).

uniós büntetőjogi kodifikációs – mesterterv alapján haladt, építőkövei uniós integrációs célokat szolgálnak elsődlegesen. A tagállamok által közösen deklarált és képviselt európai vagy éppen uniós értékek minél szélesebb körű védelme, a *makroszintű* – először – gazdasági, majd ezt kiegészítve és magasabb szintre emelve *társadalomépítő célkitűzések* (személyek szabad mozgása, szabad és biztonságos Európa, jog érvényesülése határok nélkül) jogi megvalósítása körében felmerült olyan következményeket tekinthetünk ezen építőköveknek, amelyek a büntetőjogi szabályozórendszerekre is szükségképpen kihatással vannak.

Ennek a fejlődésnek az elemzése, rendszerbe foglalása és várható tendenciák felrajzolása a jogtudomány feladata. Különösen annak fényében is, hogy ebben a fejlődésben a büntető *jogtudomány* analízáló funkciója mellett igen *markánsan jogfejlődés-alakító tényező* is, az európai szintéren ebbéli jelentősége messze meghaladja a nemzetállami jogtudomány befolyásolási képességét büntetőjog-fejlesztési kérdésekben. Magyarul: számos mérőföldkö jogintézmény koncepciója, ami az uniós büntetőjog részévé vált, egyetemi tudományos műhelyekben, „jogtudósok” laborjában született (kölcsonös bizalom,³ kölcsonös elismerés,⁴ európai egységes jogi térség,⁵ Európai Ügyészség⁶ stb.).

III. A zárt büntetőjogi rendszer külső kapcsolódásai

A jogi gondolkodást – a kontinentális jogcsaládokban – hagyományosan jellemzi a büntetőjogról mint „valami eltérőről” való vélekedés, elsősorban a zárt és koherens dogmatikai rendszer, a sajátos alapelvi struktúra, a felelősségrevonást övező nyílt állami kényszer, nyilván a büntetőjogi szabályozás tárgyát képező életbeli jelenségek extraordinaritása, valamint értelemszerűen a bünt körbevevő vastag társadalomerkölcsös héj miatt. Mindezekkel

³ VÖ. AUKE, WILLEMS: *Mutual Trust as a Term of Art in EU Criminal Law: Revealing its Hybrid Character*. European Journal of Legal Studies 2016/9, 211–249. pp.

⁴ TÖRÖ ANDREA: *A kölcsonös elismerés elvén alapuló új EU-jogi instrumentumok, és az átfogó megoldást jelentő európai nyomozási határozat*. FORVM Publicationes Doctorandorum, Szeged, 2011. 169–187. pp.; BRAUM, STEFAN: *Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung. Historische Grundlagen und Perspektiven europäischer Strafrechtsentwicklung*. Goldammer's Archiv 2005/4, 681–699. pp. FARKAS ÁKOS: *Új alkotmányos elv a magyar büntetőeljárás bizonyításban? A kölcsonös elismerés elve*. In: Erdei Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 45–57. pp.; JANSSENS, CHRISTINE: *The Principle of Mutual Recognition in EU Law*. Oxford University Press, 2013.

⁵ Az elv általános megfogalmazása már 1977-ben megjelent és Valéry Giscard D'Estaing nevéhez fűződik, aki abban az évben a brüsszeli csúcstalálkozón mutatta be ezt az ötletet, amely utána, ha nem is azonnal megvalósítandó célkitűzésként, de folyamatosan az európai közpolitika része volt. Így például a pillérek felállításának politikai megalapozásában is szerepet játszott az elv, mindamellett, hogy mind a mai napig nem érvényesül a maga teljességében. Fontos azonban látni, hogy a több, mint 35 éves fejlődés során az ötlet fokozatosan és apránként nyert jogszabályi megfogalmazást, és maga a közösségi jog rendszere, illetve a polgári jogi együttműködés elmúlt 15 éves (robbanásszerű) fejlődése az elv megvalósulását jelenti. Az elv büntetőjogot érintő első megfogalmazásával a Corpus Juris projektben találkozhattunk. Ezzel kapcsolatban lásd DELMAS-MARTY, MIREILLE: *A Corpus Juris szükségessége, legitimitása és megvalósíthatósága*. Magyar Jog 2000/11, 641–645. pp.; LIGETI KATALIN: *Toward a Prosecutor for the European Union: Volume 1 (Modern Studies in European Law)* Beck/Hart, 2013.

⁶ LÉVAI ILONA: *Corpus Juris Europae, Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?* Európai Tükör 1998/4, 65–91. pp.

szoros összefüggésben a társadalom (ország) büntetőjogi alrendszerének nemzeti mivolta és ekként főszabályszerinti érinthetlensége is a paradigma része, valamint az, hogy a büntetőjogi berendezkedés lényegében állami belügy, „magánügy”.

Ebben az alaphelyzetben is léteznek azonban olyan tényezők, amelyek a jogi szükségyszerűség okán befolyásolják az egyébként „kifelé” zárt rendszer működését, azaz meghatározzák az állami belső büntetőjog nemzetközi kapcsolódásait. Négy ilyen tényezőt, vagyis csatornát lehet azonosítani.

Egyfelől a büntetőjog *szükségszerű nemzetközi kapcsolódásait* a nemzetközi bűnügyi együttműködés joga (kiadatás, bizonyítékok cseréje stb.) foglalta hagyományosan keretek közé, amelynek jellemzője az, hogy tipikusan államok közötti nemzetközi szerződésen alapul (először bilaterális, majd multilaterális egyezményekkel is támogatva), a döntéshozatal – még ha van is jogi-szakmai előkészítés – miniszteriális politikai/diplomáciai, az együttműködés előfeltétele a kettős büntetendőség. A részletes alámerülés nélkül is már e három főjellemző is kirajzolja azt, hogy az államon kívülről érkező esetleges egyéb kérdések, amelyet a büntetőjogi szabályozáson/büntető igazságszolgáltatás rendszerén keresztül lehetne vagy kell megoldani, csakis a politikai/diplomáciai szűrőn keresztül érhetnek el ehhez a társadalmi alrendszerhez.

Másrészről meg kell említeni a *nemzetközi jogon alapuló egyéni büntetőjogi felelősség* kérdéskörét és a nemzetközi büntetőbíróságot (1999): a nemzeti szintű büntetőjogi szabályozórendszer működésképtelensége (és más nemzeti jogi és politikai problémák) esetén merülhet fel az egyén nemzetközi bíróság előtti felelősségrevonása – nyilván a legsúlyosabb háborús és emberiség elleni bűncselekmények, népirtás esetén.⁷

A harmadik csatorna a – hazánkban – ratifikációköteles, *valamely bűncselekmények elleni fellépést szorgalmazó nemzetközi egyezmények* befolyási övezete, a negyedik pedig az *emberi jogvédelem* állami büntetőjogi rendszereket korlátozó és befolyásoló globális és európai keretrendszere.

IV. A zárt büntetőjogi rendszer külső kapcsolódásainak kétirányú vizsgálata

Megállapítható, hogy e jogfejlődési csatornák analízálása – jogági besorolásukat tekintve – nemzetközi közjogi és uniós jogi megközelítéssel egyaránt elvégezhető. A *nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelősség progresszivitása* abban áll, hogy a szuverén nemzetközi jogi jogalanyok, azaz az államok képesek megegyezni az emberiség legfontosabb értékeiben, amelyek megsértése mindenképpen büntetőjogi (szigorú, individuális) felelősségrevonást követel (jelenleg népirtás, emberiség elleni bűncselekmények, apartheid), akkor lényegében a nemzetállamhoz, az adott ország társadalmához kötődő büntetőjogi értékrendszert alakítja. Ez azt is jelenti, hogy magatartási szabályokat lehet és kell deriválni a nemzetközi jogi konszenzus tartalmából, azaz a büntetőjogi magatar-

⁷ Lásd például M. NYITRAI PÉTER: *Nemzetközi és európai büntetőjog*. Osiris, 2006.; KIRS ESZTER: *A nemzetközi büntető igazságszolgáltatás nemzeti jogrendre gyakorolt hatásának korlátai: Esettanulmány az ICTY és Bosznia-Hercegovina igazságszolgáltatási rendszerének kapcsolatáról* In: Ambrus István – Köblös Adél – Strihó Krisztina – Sulyok Márton – Szalai Anikó – Trócsányi László (szerk.): *Dikaiosz* logosz: Tanulmányok Kovács István emlékére. 329–336. pp.

tások köre a belső, állami viszonylatban is (át)alakulhat. Ebben a jellemzőjében a nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelősség kérdéseinek összevetése az uniós integráció hasonló hatásával megalapozott és értékes felismerésekre vezethet. Hasonlóképpen találhatunk párhuzamot abban a központi kérdésben is, hogy mindkét paradigma a hagyományosnak (és ismertnek) mondott belső, nemzetállami büntetőjogban értelmezhető felelősséghez képest kínál, illetve hoz újat vagy mást, az államok közötti konszenzuson alapuló vagy ennek non plus ultrájaként a szupranacionális értékrenden alapuló egyéni büntetőjogi felelősség eltérősége a belső büntetőjoggal való összevetésben rajzolódik ki. E hasonló vonások ellenére vizsgálatomból azonban kirekesztettem a tisztán nemzetközi jogi szempontú vizsgálatot,

- a) a globális és regionális hatóköri eltéréseken túlmenően
- b) a tényleges felelősségrevonási rendszer alapvető különbségére,
- c) a felelősségi kérdéseket szabályozó jogi normák jelentősen eltérő jogi természetére és
- d) a „mindennapi” kriminalitást és jogéletet befolyásoló ellentétes potenciáljukra figyelemmel.

A kiemelt nemzetközi bűncselekmények esetén – a komplementaritás elvének érvényesülése mellett – létezik önálló felelősségrevonási rendszer (különösen Nemzetközi Büntetőbíróság), azaz már van lehetőség „államközi” büntetőbíróság elé állítani a természetes személy elkövetőt.⁸ A jogszabályi környezetet hagyományos értelemben vett nemzetközi szerződések adják (ratifikáció, közvetlen alkalmazás problémái),⁹ és a normál működésű büntetőjogra (kriminalitás „átlagos” keresztmetszetére) e bűncselekmények aligha vannak hatással, mivel alapjukat *mindig társadalmi kataklizma vagy extrém, kivételes társadalmi körülmény* képezi.

Az európai büntetőjogot érintően e szempontok szerinti értékelés másként alakul: az „államközi” büntetőjogi felelősségrevonás lehetősége legfeljebb elvi, tudományos elképzelésekben szerepel, messze nincs konszenzus még abban sem, hogy szükség van-e egyes, ebben a körben értelmezhető, kiemelt bűncselekményekkel kapcsolatosan újszerű „államközi” vagy szupranacionális felelősséget alapítani. A témakört rendező jogforrási rendszer viszont olyan újonnan kialakult jogrend része, amely sui generis jellemzőkkel és joghatásokkal bír a nemzetállami büntetőjogokkal szemben is. Ezen túlmenően a felelősségi kérdések éppen a mindennapokat is meghatározó módon fejlődnek és vetődnek fel, a társadalom (EU tagország) *normális és organikus működési rendjében* jelentkeznek. Az összehasonlításnak – ahogy említettem – lehet tere a hatások és funkciók vonatkozásában, azonban ehelyütt kifejezetten uniós jogi megközelítést alkalmazok, mivel az Európai Unió önálló entitásként vált meghatározó szereplővé ezekben a hagyományosan nemzetközi közjoghoz tartozó jogfejlődési keretrendszerekben, és ekként a tagállamok zárt belső büntetőjogi rendszereit markánsan uniós (értsd = több tagállami; tagállamok közötti; európai) érdekek és jogi mechanizmusok mentén alakítja.

⁸ A téma szakirodalmi feldolgozása széleskörű, mély és folyamatosan növekszik: Bárd Károly, Kirs Eszter, M. Nyitrai Péter, Lattmann Tamás, Hoffman Tamás, Kovács Péter, korábban Wiener A. Imre közöltek fontos elemzéseket.

⁹ Az előzőekhez még lásd különösen Bodnár László, Blutman László, Lamm Vanda munkásságát.

Kimutatható, hogy – az előbb említett négy csatorna szerinti osztályozást figyelembe véve – a szoros értelemben vett büntügyi együttműködés témakörében új alapelvek jelentek meg, amelyek *merőben más joghelyzetet* alapoztak meg és más dimenzióba emelik a tagállamok segítségnyújtását egymás büntetőhatalmának gyakorlásához.¹⁰ Megállapítható, hogy az egyén büntetőjogi felelősségének meghatározását lehetővé tevő büntetőhatalom átruházásának kérdésköre fajsúlyossá válik ebben a jogi keretrendszerben,¹¹ elemezhető továbbá az egyes bűncselekményi tényállásokra vonatkozó jogközelítés és/vagy jogegységesítés európai uniós erőfeszítései és az Unió jogvédelmi rendszerének fokozatos kiépítése és a büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó alapjogok uniós jogon belüli kikristályosítása is. Ezek mind olyan tényezők, amelyek a zárt, belső tagállami büntetőjogi keretrendszereket alapvetően befolyásolják, bizonyos esetekben meghatározzák, így ekként nem belső eredetű szabályozási megoldásokat idéznek elő minden tagállamban. E fragmentáris jogi kölcsönhatások – az uniós jogi keretrendszer újszerűségéből és általában véve is az Unió működési modelljéből fakadóan lassan valamifajta egészzé alakulnak. Ezt lehet *uniós büntetőpolitikának*¹² tekinteni – ami, ahogy említettem, eredetileg ugyan nélkülözte a rendszerszerű tervezést – és ami ma már a tagállami büntetőjogból ismert rendszertan teljes spektrumára kiterjeszti jogi befolyási övezetét.

Ez azért lényeges, mert bármilyen célspecifikus és fragmentáris is ez a fejlődés eredményeit tekintve, minden új jogintézmény, minden új megoldás végsősoron mégiscsak ugyanarra az életbeli jogviszonyra vonatkozik: az egyén, az *individuum büntetőjogi felelősségét* és a „megbűnhődést” érinti. Ekként nem különbözik a hagyományos (nemzeti) büntetőjog központi koncepciójától és a társadalmi főfeladatától sem.

E miatt van alapvető jelentősége annak, hogy az Európai Unió különböző jogalapokból és szabályozási szükségletekből kinövő, büntetőjogot alakító jogi értelemben is változatos tevékenységét a *jogtudomány analitikus munkával* feltárja, lehetőség szerint rendszerbe foglalja és dogmatizálja, valamint a jövőre nézve megoldási javaslatokat kínáljon, éppen azért, hogy az individuális büntetőjogi felelősség nemzetállami szinten ismert és érvényesített koncepciója a szupranacionális szintéren is helyt foghasson – amíg eltérő koncepció nem születik.

V. A belső büntetőjogi rendszer uniós hatásra történő fejlődésének alapkérdései – a ius puniendi létezése

Az Európai Unió büntetőjogot érintő jogfejlődésének rendszerbe foglalását tehát a főkérdések megválaszolásával kell kezdeni. Az egyik ilyen főkérdés a *ius puniendire, a büntetőhatalomra* vonatkozik, hogy ti. az Európai Unió mint tagállamoktól elkülönülő szupranacionális entitás rendelkezik-e *ius puniendivel*. A klasszikus és hagyományos felfogás szerint az állami szuverenitás magjában fészkel a *ius puniendi* (a büntetés és a

¹⁰ Az egységes európai térség koncepciója, a *forum regit actum* elv megerősödése, majd hanyatlása, a közvetlen szakmai segítségnyújtás, az asszimiláció elve és a kölcsönös elismerés elve említhető itt.

¹¹ A büntetőhatalom terjedelme és korlátai az uniós jogi integrációban fontos kérdéssé nőtte ki magát figyelemmel az alapszerződések ilyen irányú változásaira.

¹² BARD PETRA: *Jogállamiság és európai büntetőpolitika*. Jogtudományi Közlöny 2016/9, 439–447. pp.

megbüntetés joga), annak nemzeti alkotmányos rögzítése, valamint az állam kizárólagos kompetenciájaként történő kezelése elengedhetetlen – ez jellemzi a modern jogállami büntetőjogokat. A *ius puniendi* mint büntetőjogi kompetencia-kijelölő paradigma (kontinentális jogrendszerekben) alapvetően a tagállami szuverenitásból fakad, azt fejezi ki, hogy az állam jogosult „büntetni”.

A belső jog viszonylatában a *ius puniendi* alábbi hatalmi rétegeit lehet tehát elméleti szinten megkülönböztetni:

- értékválasztási hatalom/kompetencia: a társadalmi közegben fennálló értékek és érdekek közül való azon választás joga, hogy mi legyen büntetőjogi védelemmel ellátva;
- eszközválasztási hatalom/kompetencia: a jogrenden belül a büntetőjogi eszközök alkalmazásának (és nem más jogágbeli eszköz) a joga a fenti értékek védelmére;
- definíciós hatalom/kompetencia: a bűncselekmény mint jogi definíció konstituálásának a jogát jelenti, annak a határnak a meghúzását, ami a büntetendő és nem büntetendő magatartás között húzódik, valamint a büntetendőség előfeltételeinek meghatározása; valamint a büntetések definiálásának a joga (milyen típusú büntetést ismer el a jogrend);
- a büntetőjogi szigor hatalma: ez a büntetési mérték meghatározásának jogát jelenti: az elméletileg korlátlan büntetés alkalmazási határainak lefektetése;
- a büntetőjogi felelősség megállapításának a joga;
- a büntetések végrehajtásának joga.

A társadalom jogrendjének büntetőjogi alrendszere abból az origóból indul ki, hogy az állam a közhatalma révén *ius puniendi*vel is rendelkezik. A büntetőjogi alrendszer legalapvetőbb ismérveit és jogintézményeit az alkotmány tartalmazza, amely egyben az állami büntetőhatalom korlátja is. Korlátot képez a büntetőjog kialakítása és végrehajtása során is. Az alkotmányos keretek közé szorított *ius puniendi* a jogállam szerves része, s ugyan egyes konkrét korlátai jelentősen eltérhetnek az egyes országokban, léteznek olyan közös értékek (alapelvek), amelyek hasonló tartalommal jelentkeznek az országok nemzeti büntetőjogi rendszereiben. Az európai országok jogelvek által vezérelt büntetőjogi struktúrái hasonlítanak egymáshoz, köszönhetően a közös alkotmányos hagyományoknak és az emberi jogok védelmére irányuló „egységesített” fejlesztésnek (EJEB).

Az uniós jogi szintéren a *ius puniendi* utáni „vadászat” érhető tetten. Ennek során megjelennek azok a *jogi manőverek*, amelyek vagy az elméleti vitákban vagy a közösségi jog gyakorlatában (bírói döntések) jelentek meg és a *ius puniendi* közösségi szintű elismerését célozták: szektorális irányelvek szankcióra kötelező normái;¹³ a Bizottság szankciós hatalmának kifejlődése;¹⁴ a lojalitási alapelvből fakadó *ius puniendi*; az önálló közösségi vagy uniós érdekek védelmének tagállamoktól független érdeke¹⁵ és így önálló, *sui generis ius puniendi* megalapozása.

¹³ KIS NORBERT: *Az Európai Unió és a tagországok hatáskörei az adminisztratív büntetések területén*. In: Hollán Miklós (szerk.): *Az Európai Unió mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége – Magyarország az Európai Unióban 2004–2014*. Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2014.

¹⁴ KIS 2014; KIS NORBERT: *A bűnösségi elv hanyatlása a büntetőjogban*. Unió, 2005.

¹⁵ Lásd részletesen KARSAI KRISZTINA: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.

Mindezek elemzése azt mutatja, hogy ezen említett korábbi kísérletek egyértelmű eredményre nem vezettek, viszont az is megállapítható, hogy a ma hatályos joghelyzetben viszont már létezik egyértelműen átruházott büntetőjogi hatáskör. Ez azonban továbbra sem generális kompetencia-transzfer, hanem részleges, azaz valamely fenti aspektust érintő átruházást jelent.

VI. Az uniós ius puniendi korlátai – a büntetőjogi alapelvek

A ius puniendi uniós szintű elismerésével összefüggésben azt is meg kell vizsgálni, hogy *milyen korlátai vannak a részleges büntetőhatalomnak*. E kérdéskörben a büntetőhatalom részlegessége persze önmagában is egyfajta korlát, de ezen túlmenően az átruházott hatalom gyakorlásának konkrét korlátait illetően kell a kérdést feltenni. Míg a tagállami büntetőjogban a ius puniendi különböző aspektusainak korlátai nemzetközi szerződésekből, a társadalmi szokásokból, a nemzetközi emberi jogvédelem vívmányaiából és az adott alkotmányos rend által definiált alapelvi / alapjogi rendelkezésekből fakadnak, az uniós ius puniendi közvetlen korlátját elsősorban az uniós jogban kell keresni (szubszidiaritás). Másfelől viszont a ius puniendi a kereteit kijelölő, annak gyakorlását korlátok közé szorító alapelvi szabályokon keresztül realizálódik, emiatt a büntetőjog alapelveinek szerepe is kulcskérdés az európai büntetőjog alapelvi bázisának feltárásakor. A tagállami környezetben hagyományosan és rendszerszerűen a büntetőjogi alapelvek tartalmazzák az állami büntetőhatalom korlátait, az individuum irányában történő hatalomgyakorlás körében a jogalkotót és a jogalkalmazót egyaránt vagy éppen külön-külön kötő alapelvek említendők.

Emiatt az alapelvi rendszer felállítása során foglalkoztam a klasszikus büntetőjogi elvek helyével és jelentésével ebben a keretrendszerben. Vizsgáltam továbbá az uniós jog elveinek szerepét és jelentőségét a büntetőjogi jogfejlesztésben. Valamint megállapítottam és analizáltam az európai büntetőjog – újonnan létrejött – sui generis alapelveit.

VII. Az európai büntetőjogi sui generis alapelvei

A vizsgálat alapján egyfelől kimondható, hogy az európai büntetőjog sui generis alapelvei bizonyos szempontból eltérnek a klasszikus anyagi jogi alapelvektől. Feladatuk nem elsősorban az, hogy a ius puniendi gyakorlását, illetve a büntetőjog alkalmazását korlátozzák (és az egyén szabadságát biztosítsák), hanem az, hogy *az Unió célkitűzéseit a büntetőjogi integráció területén megalapozzák* és olyan elméleti keretekbe ágyazzák, amelyek megfelelnek az integrációs filozófiának, de a tagállami büntető igazságszolgáltatás rendszerszintű sajátosságait is magukon hordozzák. Emiatt az európai büntetőjog sui generis alapelvei nem tartoznak tisztán a belső jogban ismert anyagi jogi vagy eljárásjogi kategóriákba, mert a szoros értelemben vett belső büntetőjogi szabályozási körön kívül helyezkednek el, az európai büntetőjog kereteit szabják meg, amelyek aztán a

tagállami büntetőjogra közvetett hatást fognak gyakorolni. Ezen belül azonban mind az anyagi, mind az eljárási büntetőjogra is.

Az európai büntetőjog sui generis elvei tehát elsődlegesen jogi eszközül szolgálnak arra, hogy a tagállami büntetőjogi rendszerek közötti átjárhatóság – azaz az integráció – kialakuljon és rendszerszinten működjön, azaz bűnüldözési érdekeket szolgálnak, a transznacionális bűncselekmények és a bűnözői mobilitás elleni hatékony bűnüldözési és igazságszolgáltatási összefogás jogi keretrendszerét alapozzák meg.

Két fő csoportját lehet megkülönböztetni az európai büntetőjog sui generis alapelveinek, így a *rendszeralkotó (strukturális) alapelveket és működési (funkcionális) alapelveket*.

A rendszeralkotó vagy strukturális alapelvek elvi jelentőségű tételek, amelyek meghatározzák (előrejelzik) a lépésenkénti integráció által e területen megvalósítandó attribútumokat, amelyek a (létrejövő) jogterületet jellemzik, és amelyeknek a szubszidiaritáson és az arányosságon (valamint az uniós jog általános elvein) kívül érvényesülniük kell. Ez azt is jelenti, hogy ezen alapelvek kialakítása az uniós tagállamok mindegyikének érdekében állt és ezek érvényesítése közös európai kompromisszumon alapul. Mindezekből persze az is következik, hogy e sui generis alapelveknek van politikai tartalma (nem pártpolitikai, de európai közpolitikai mindenképpen), ez azonban nem újszerű jelenség, általában véve is jellemző, hogy a rendszeralkotó jogelvek, így a büntetőjogiak is első megjelenésükben politikai kívánalmak voltak, amelyeket aztán világos jogi követelményekké transzformált a jogfejlődés, így mára már levetkőzték e tulajdonságukat. Ezt mutatják egyébként a klasszikus büntetőjogi alapelvek is európai fejlődéstörténetükben, és hasonló fejlődésnek lehetünk tanúi az európai sui generis büntetőjogi alapelvek esetében is. A rendszeralkotó (strukturális) alapelveknek az európai territorialitás elvét, az arányosság elvét, a koherencia elvét, a kölcsönös bizalom elvét, és a kölcsönös elismerés elvét tekintem. Működési (funkcionális) alapelv pedig a locus/forum regit actum elvpár. Vegyes természetűnek tekintem az asszimiláció elvét.

VIII. A nemzeti büntetőjogi alapelvek szerepe

Az individuum védelmét a korlátozott uniós büntetőhatalommal szemben a tagállami büntetőjogi alapelvek szupranacionális szintű tartalommal való elismerése és az európai jogi alapelvek büntetőjogi tartalommal való megtöltése szolgálja.

Emiatt a korábban vázolt sui generis elveken túlmenően azt is megvizsgáltam tehát, hogy a nemzeti büntetőjogi alapelvek (elsődlegesen a magyar tudományos gondolkodás által elismerteket alapul véve, így a törvényesség elvét, a bűnösségen alapuló felelősség elvét, az ultima ratio alapelvet, valamint a kétszeres értékelés vagyis ne bis in idem elvet) mennyiben változnak meg tartalmukat illetően az európai (szupranacionális) jogi fejlődés és a szükségképpen kölcsönhatás eredményeképpen. A vizsgálódás harmadik fókuszja pedig az európai jogi alapelvek (az uniós jogrend általános jogelveinek) azon szempontú vizsgálata, hogy ezek fokozatos kiépülésük során hogyan reflektáltak az először csak megjelenő, majd igen erőteljes lendületet vevő uniós büntetőjogi folyamatokra.

IX. Az alapelvek jelentéstartalmának és alkalmazási körének változása

Mindezen vizsgálat során azt is megállapítottam, hogy a *törvényesség elvének* korlátozó hatása szintet fog lépni, azaz nem a tagállami törvényesség elve fogja korlátok közé szorítani az uniós büntetőhatalmat, hanem ennek uniós szintű jogi leképeződése. Kimutattam, hogy a *bűnösségen alapuló felelősség* elve – a tagállami elfogadottsághoz képest – erőteljesebb az uniós jogi keretrendszer tekintve, aminek az lesz/lehet a következménye, hogy az objektív alapú felelősségi formák nem nyernek koncepcionális elfogadást az uniós büntetőhatalom gyakorlása körében. Bizonyítottam, hogy az *ultima ratio alapelv* felhívása az európai büntetőjog körében legfeljebb tetszetős érvelési eszköz, azonban tartalmi magja – szemben a tagállami felfogásokkal – nem azonosítható, vagy legalábbis nem büntetőjog-releváns. A *kétszeres eljárás tilalmával* kapcsolatosan pedig kimutattam, hogy a transznacionális érvényességének elismerése (ami a schengeni végrehajtási egyezményrel történt meg) alapvető fordulatot hozott a más tagállamból származó ítéletek belső joghatásainak elismerésében, és azt is, hogy jogfejlesztő hatással van az országok közötti joghatósági konfliktusok feloldási keretrendszerére is.¹⁶

---

¹⁶ Az itt összefoglalt vizsgálat részletesen olvasható KARSAI KRISZTINA: *Alapelvi (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Iurisperitus, Szeged, 2015.